

lies kunnen we lezen hoe Christus door het onwetende, laagopgeleide gepeupel, door het eenvoudige volk werd verwelkomd, terwijl Hij door de hogepriesters, de wetgeleerden, de Schriftgeleerden, meesters en rabbijnen werd afgewezen, geminacht en vervolgd tot in de dood. Daarom koos Christus geen rabbijnen, Schriftgeleerden, meesters of priesters tot zijn apostelen, maar eenvoudige mensen, ongeletterden, laagopgeleiden en ezels.

102 Een loflied op de ezel

Om kwaadsprekerij vanwege het feit dat ik de apostelen ezels heb genoemd, te voorkomen, wil ik in het kort de geheimen omtrent de ezel uitleggen zonder te ver van mijn thema af te dwalen. De Hebreeuwse geleerden zien in hem een toonbeeld van kracht en sterkte en verklaren hem tot symbool van geduld en zachtzinnigheid. Hij zou onder de invloed staan van een van de sefirot, namelijk Chokhmah, en dat betekent 'wijsheid'. Want zijn eigenschappen zijn voor een discipel van de wijsheid onmisbaar. Hij leeft van weinig voer, is met alles tevreden, is bijzonder goed in staat om gebrek, honger, zwaar werk, klappen, verwaarlozing en elke beproeving te doorstaan, uitermate geduldig, zeer eenvoudig en arm van geest, zodat hij niet eens sla en distels weet te onderscheiden; hij heeft een onschuldig en zuiver hart, is nooit verbiterd, leeft in vrede met alle bezielde wezens en laat zich geduldig alle lasten op zijn rug leggen. Zijn loon hiervoor: hij heeft geen luizen, wordt zelden ziek en leeft langer dan ieder ander trekdier.

Columella¹⁰⁸ zegt over hem dat de ezel tal van noodzakelijke taken verricht, en wel meer dan zijn deel is, aangezien hij lichtere gronden met de ploeg doorklieft en zwaar beladen karren trekt. Zijn werk in de graanmolens is al haast een vast gebruik. Elke hoeve heeft haar ezeltje als

¹⁰⁸ Lucius Junius Moderatus Columella, gestorven 70 n.Chr., Romeins landbouwkundige en auteur van *De Re rustica*, dat gedurende de rest van de Oudheid en de vroege Middeleeuwen als standaardwerk over de landbouw gold.

werkdier nodig, dat aan zijn hals of op zijn rug het merendeel van de levensmiddelen naar de stad kan vervoeren en andersom.¹⁰⁹

Hoe nuttig de ezel als voorspeller kan zijn, betuigt Valerius: toen Gaius Marius, eertijds de bedwinger van het zuiden en het noorden, uiteindelijk tot vijand van het vaderland was verklaard en Sulla achter hem aan zat, kon hij door raad en leiding van zijn ezel aan de hinderlagen van Sulla ontkomen. Zodoende had hij zijn ontsnapping en leven aan een ezel te danken.¹¹⁰

God zelf heeft de ezel reeds in de tijd van het Oude Testament eervol onderscheiden door van zijn gebod om alle eerstgeborenen als offerdier te slachten, naast de mens alleen voor de ezel een uitzondering te maken en te bepalen dat de mens vrijgekocht en de ezel door een schaap vervangen mocht worden.¹¹¹ Christus heeft de ezel, zoals overeenstemmend wordt verteld, als getuige bij zijn geboorte willen hebben, en op een ezel wilde Hij uit de handen van Herodes ontkomen. De ezel is ook zelf door de aanraking van het lichaam van de Christus geheiligd en van het kruisteken voorzien, want toen Christus in zijn zegetocht voor de redding van de mensheid optrok naar Jeruzalem, heeft Hij zich, zoals de evangelisten betuigen, door een ezel laten dragen – wat al heel geheimzinnig door Zacharia was voorspeld.¹¹² Zelfs Abraham, de voorvader van de uitverkorenen, zou alleen ezels als rijdier

¹⁰⁹ *De Re rustica*, boek VIII, hoofdstuk 1.

¹¹⁰ Valerius Maximus: *Factorum ac Dictorum memorabilium libri IX*, boek I, 5, 5.

¹¹¹ Ex. 13:12-13.

¹¹² Zach. 9:9; Matth. 21:1-5.

hebben gebruikt. En zo wordt het oude spreekwoord bewaarheid: *De ezel draagt mysteries*.

Daarom wil ik u, voortreffelijke verkondigers van menselijke kennis – of beter gezegd, Cumaanse ezels¹¹³ – op het hart drukken: zolang u de last van menselijke wetenschappen niet hebt afgelegd en de leeuwenhuid die u geleend hebt, niet hebt uitgetrokken – ik bedoel niet die van de leeuw van Juda,¹¹⁴ maar van die leeuw die brullend rondloopt op zoek naar een prooi¹¹⁵ – en in naakte en zuivere ezels bent veranderd, zult u geheel ongeschikt zijn om de mysteries van de goddelijke wijsheid te dragen. Ook die Megarenzer Apuleius zou nooit tot de heilige Isismysteries zijn toegelaten als hij niet eerst uit een filosoof in een ezel was veranderd.¹¹⁶

We lezen over wonderbaarlijke daden van allerlei dieren: een olifant zou eens Griekse letters hebben getekend; eveneens een olifant zou, zoals Plutarchus vertelt, een rivaal van de grammaticus Aristophanes zijn geweest toen hij verliefd werd op een kransenverkoopster.¹¹⁷ Bij dezelfde auteur lezen we dat een slang een Aetolisch meisje heeft bemind, en dat een andere over haar verzorger heeft gewaakt en is toegesneld zodra ze zijn stem herkende. Veel

¹¹³ De inwoners van Cumae, een stad in Campanië, waren in de Oudheid berucht vanwege hun simpelheid. Vandaar de uitdrukking *Cumaanse ezel* voor iemand die mooi gekleed is, maar niets kan (Johannes Frisius: *Dictionarium Bilingue: Latino-Germanicum & Germanico-Latinum*, Zürich 1703).

¹¹⁴ Openb. 5:5.

¹¹⁵ 1 Petr. 5:8.

¹¹⁶ Lucius Apuleius Madaurensis (ca. 125 – 170-180): *De Gouden Ezel*.

¹¹⁷ Plutarchus: *Moralia. De Sollertia Animalium*, 972 D.

mensen hebben hier geloof aan gehecht. Bij Plinius lezen we over een slang die gewoon was om dagelijks bij een man aan tafel te komen. Toen ze in de gaten kreeg dat een van haar jongen het kind van haar gastheer had gedood, heeft ze als straf voor de geschonden gastvrijheid haar eigen jong van kant gemaakt. Daarna is ze uit schaamte niet meer naar dit huis teruggekeerd. Ook vertelt Plinius over een panter die uit dankbaarheid jegens een mens die ooit haar jongen uit een put had gered, deze uit de woestijn naar de bewoonde wereld terugleidde.¹¹⁸ Zoals nog altijd plechtig wordt herdacht, is de Perzenkoning Cyrus door een teef grootgebracht, de stichters van de stad Rome, die te vondeling waren gelegd, door een wolvin.

De talrijke wonderverhalen over dolfinen en leeuwen die hun dankbaarheid betoonden voor ontvangen weldaden, sla ik hier over. Ook zal ik het niet hebben over de Daunische berin en het Tarentijnse rund die door Pythagoras werden getemd, en al die andere, soortgelijke verhalen. Maar iets zal ik nog vermelden dat wonderbaarder en bewonderenswaardiger is dan al het andere: Ammonius Alexandrinus¹¹⁹, de grootste filosoof van zijn tijd en leermeester van de heilige Origenes en Porphyrius, zou onder zijn studenten in de wijsheid naast de twee genoemden een ezel hebben gehad!

Uit de heilige Bijbelverhalen weten we immers ook dat een ezelin eens met een profetische geest werd begaafd: want toen Bileam, een wijze en profeet, uittrok om het

¹¹⁸ Plinius de Oudere: *Naturalis Historia*, VIII, 59-60.

¹¹⁹ Ammonius Saccas (3^e eeuw n.Chr.), Grieks filosoof uit Alexandrië en een van de grondleggers van het neoplatonisme.

volk Israël te vervloeken, zag hij de engel van de Heer niet, maar de ezel zag hem en sprak met menselijke stem tegen Bileam, die op haar rug zat.¹²⁰ En zo zeg ik dat vaak een eenvoudige en ongeletterde leek ziet wat een scholastische geleerde die door menselijke wetenschappen is bedorven, niet meer in staat is om te zien.

Heeft Simson soms niet met de kinnebak van een ezel, met het kaakbeen van een ezelsveulen, de Filistijnen verpletterend geslagen? En heeft hij toen hij dorst leed, niet tot de Heer gebeden, die vervolgens een kies in de ezelskaak opende waar levend water uit stroomde, waardoor Simson zijn geest en zijn krachten hervond?¹²¹ En heeft niet Christus door de mond van zijn ezels, zijn eenvoudige en laagopgeleide apostelen en discipelen, alle filosofen van de heidenen en de wetgeleerden van de Joden overwonnen en in de pan gehakt en alle menselijke wijsheid de grond in geboord doordat Hij ons uit de kinnebakken van zijn ezels het water van het leven en van de eeuwige wijsheid te drinken gaf?

We kunnen ook in christelijke legendes en heiligenverhalen over tal van weldaden lezen die op grond van de gebeden van deze heiligen door goddelijke gunst aan verschillende dieren zijn bewezen; maar over geen enkel dier lezen we dat het uit de doden is opgewekt, behalve die ezel die door de Britse bisschop Germanus¹²² in het

¹²⁰ Num. 22:21-31.

¹²¹ Recht. 15:15-19.

¹²² Sint Germanus van Auxerre (Saint Germain; ca. 378 – 448), Gallo-Romeins provinciebestuurder en militair, in 418 tot bisschop van Auxerre in Gallië verkozen. In de *Historia Britonum*, een rond 830 in Wales geschreven werk, wordt over wonderdaden van Germanus van Auxerre in Ierland bericht.

leven teruggeroepen werd. Door dit opmerkelijke wonder lijkt aangetoond dat de ezel ook na dit leven deelheeft aan de onsterfelijkheid.

Uit al het bovenstaande blijkt zonneklaar dat geen ander dier zo ontvankelijk is voor goddelijke dingen als de ezel, en dat je in een ezel moet veranderen om goddelijke mysteries te kunnen dragen. Bij de Romeinen was 'ezel' eertijds de naam van de christenen; ze noemden ze ezelslieden, en ze plachten Christus zelf met ezelsoren af te beelden, zoals Tertullianus betuigt.¹²³ Daarom hoeven onze pausen en abten zich niet beledigd te voelen of het als een schande op te vatten om bij deze reuze olifanten van de wetenschappen voor ezels door te gaan en ook zo genoemd te worden. En het christenvolk hoeft niet verbaasd te zijn dat hoe geleerder iemand is, hoe minder achting hij bij deze kerkelijke leiders en de ingewijden van onze heiligdommen geniet.

Want de zangen en melodieën van de nachtegaal zijn weliswaar aan ezelsoren niet besteed, en het onwelluidende en weinig muzikale gebalk van een ezel past niet bij de lier, zo wil het spreekwoord.¹²⁴ En toch worden van de pijpbeenderen van ezels, nadat het merg is verwijderd, de allerbeste fluiten gemaakt. Zoals hun klank, wanneer je er geïnspireerd op blaast, de heerlijkste gezang van alle vogels en de mooiste klanken van elke lier of citer veruit overtreft, zo overwinnen ook deze vrome ongeletterden met hun gebalk de best gebekte sofisten.

¹²³ Tertullianus: *Ad Nationes*, I, 11.

¹²⁴ Phaedrus: *Fabulae Aesopicae*. Appendix XIV: *Asinus ad Lynam*.

Zo kunnen we lezen dat een paar heidense filosofen de befaamde Antonius hebben opgezocht om met hem te disputeren. Algauw nadat hij met zijn uiteenzetting was begonnen, gaven ze zich gewonnen en zijn ze met een gevoel van schaamte en eerbied weer vertrokken.¹²⁵ Ook zou een eenvoudige, ongeletterde man een hoogst erudiete en welbespraakte ketter met enkele woorden hebben overwonnen en tot het geloof hebben teruggebracht, nadat de meest geleerde mannen en bisschoppen die op het Concilie van Nicea bijeen waren gekomen, hem in een langdurig, verbeterd debat niet hadden kunnen overtuigen. Toen vrienden hem naderhand vroegen hoe het kwam dat hij voor de leek zwichtte nadat hij zich door zoveel hooggeleerde bisschoppen niet had laten overhalen, antwoordde hij dat hij de woorden van de bisschoppen makkelijk met woorden kon weerleggen, maar tegen deze leek, die niet uit mensenwijsheid, maar uit de geest sprak, was hij niet opgewassen.

¹²⁵ Het verhaal is opgetekend in de Antonius-biografie uit 357 van Athanasius van Alexandrië: *Verleidingen in de woestijn. Het leven van de heilige Antonius de Grote*, vertaald door Vincent Hunink, Amsterdam 2002, #72.